



HB
ATELIER
delen | informeren | creëren



Plusklassen meer- en hoogbegaafde leerlingen

Handboek

Samenwerkingsverband Primair Onderwijs 30 06
www.swvpo3006.nl



Inhoud

Inleiding	3
Basisondersteuning versus lichte ondersteuning	3
Doelgroep plusklas	3
Doelstellingen en voordelen plusklas.....	4
De uitgangspunten van het leren in de plusklas	4
Kenmerken verrijkingstof	5
Ons aanbod in de plusklas.....	6
Activiteiten in de plusklas.....	7
Transfer	8
Verbinding plusklas-eigen groep.....	8
Organisatie	8
Belangrijk om te weten	9
Toelatingscriteria.....	9
Aanmelding	10
Ambitie na 2023	10
Vragen?	10
Literatuurlijst	11

Inleiding

Eén van de ambities uit het ondersteuningsplan 2019-2023 van SWV PO 30 06 is het creëren van een dekkend netwerk voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Het doel is dat ieder kind, mits het voldoet aan bepaalde criteria, deel kan nemen aan een plusklas binnen de eigen gemeente.

Dit handboek 'Plusklassen binnen SWV PO 30 06' is het resultaat van de samenwerking van de hoogbegaafdheidsspecialisten, die werkzaam zijn bij verschillende schoolbesturen binnen SWV PO 30 06. Het handboek geeft duidelijk aan wat we binnen ons samenwerkingsverband verstaan onder een plusklas, voor wie deze bedoeld is en aan welke eisen de organisatie moet voldoen. Zo willen we met elkaar onze ambitie voor meer- en hoogbegaafde leerlingen realiseren.

Tip: er is ook een factsheet (compacte versie) van dit handboek beschikbaar.

Basisondersteuning versus lichte ondersteuning

Ieder kind heeft recht op goed onderwijs en passende, kwalitatieve ondersteuning. Op passend onderwijs. In ons samenwerkingsverband heeft elke school daarom een aanbod gericht op meer- en hoogbegaafde leerlingen. Dit aanbod valt onder de basisondersteuning. We hebben met elkaar duidelijke afspraken gemaakt over wat er precies onder de basisondersteuning valt, ook als gaat om meer- en hoogbegaafdheid¹. Denk hierbij aan vroegtijdige signalering van hoogbegaafdheid, structurele aanpassingen in het onderwijsaanbod door bijvoorbeeld de lesstof in compacte vorm aan te bieden en daarnaast verrijkingsstof te geven (het zogenaamde 'compacten en verrijken') en de begeleiding door de leerkracht.

Doelgroep plusklas

Voor sommige leerlingen is de basisondersteuning meer- en hoogbegaafdheid onvoldoende. Op dat moment kan *lichte ondersteuning* in de vorm van een plusklas worden geboden, het tweede niveau van ondersteuning. Deze ondersteuning gaat dus verder waar de basisondersteuning ophoudt. Het gaat hier dan om hoogbegaafde leerlingen (dit kunnen ook onderpresteerders zijn) die behoefte hebben aan:

- leren van en met ontwikkelingsgelijken, zogenaamde peers, en
- verbreding van vaardigheden en verdieping van de leerstof.

Let op: niet elke hoogbegaafde leerling komt in aanmerking voor de plusklas. We hebben criteria vastgesteld voor deelname aan een plusklas (zie verderop onder Toelatingscriteria).

¹ Zie Handboek Basisondersteuning

Doelstellingen en voordelen plusklas

Studies naar de effecten van een plusklas laten vooral positieve effecten zien². Deelnemers aan een plusklas scoren hoger wat betreft rekenen/wiskunde, taal, exacte vakken, sociale vakken, computervaardigheden en sociale competenties en gedrag. We zetten een aantal argumenten voor de plusklas op een rij :

- Het reguliere onderwijsaanbod is afgestemd op de gemiddelde leerling. Vaak sluit dit aanbod niet aan op wat een hoogbegaafde leerling nodig heeft. En dat kan tot problemen leiden³. In de plusklas wordt een verrijkt leerprogramma aangeboden dat past bij de onderwijs- en leerbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Kinderen worden hier begeleid tot autonome, zelfstandige leerlingen⁴.
- Hoewel op veel scholen de leerstof in de eigen groep al compact wordt aangeboden en de leerlingen werken aan verrijkingsoopdrachten, is dat vaak niet voldoende⁵. De mogelijkheden voor gerichte begeleiding door de eigen leerkracht in de reguliere groep zijn vaak te beperkt. In de plusklas kan ruim de tijd worden genomen om leerstof aan te bieden die past bij de hoogbegaafde leerling.
- Aangezien slechts 2-3% van de leerlingen hoogbegaafd is, komen zij binnen hun eigen school of groep niet altijd peers tegen. Dit zijn leerlingen die op hetzelfde niveau denken, redeneren en functioneren, vergelijkbare humor en interesses hebben. Met deze kinderen kan een hoogbegaafde leerling zich identificeren. Juist door in de plusklas met hen samen te werken en te spelen kan de leerling een gezond zelfbeeld ontwikkelen en zelfvertrouwen opbouwen⁶.
- Voor het ontwikkelen van de executieve functies, de basis voor het leren van nieuwe dingen, is het van belang dat de leerstof daartoe uitdaagt. In de plusklas worden complexe taken en opdrachten aangeboden, waarbij leerlingen 'wringmomenten'⁷ ervaren. Dat helpt leerlingen om hun executieve functies op een goede manier in te zetten. Samen met een positieve leerhouding zorgt dit voor een goede start op het voortgezet onderwijs.

De uitgangspunten van het leren in de plusklas

In de plusklas leren hoogbegaafde leerlingen samen met peers volgens de principes van SLO. De doelen- en vaardighedenlijst (DVL) van SLO helpt scholen het verrijkingsonderwijs aan hoogbegaafde

² Hornstra, van der Veen en Peetsma, 2017; Mooij, Hoogeveen, Driessen, Van Hell & Verhoeven, 2007. Een licht negatief effect was te zien wat betreft 'zelfconcept'. Dit kan te maken hebben met het sociale vergelijkingseffect (in de eigen groep ben je de slimste en in de plusklas een van hen).

³ Kuo, Maker, Su, & Chun, 2010; Mooij et al., 2007

⁴ Betts et al, 2010

⁵ Verouden in De Gids, 2017

⁶ Mönks & Ypenburg (1995) benadrukken het belang van de interactie met de sociale omgeving: school, gezin en peers.

⁷ Schrover, 2015

leerlingen vorm te geven. De doelen laten in hoofdlijnen zien waar het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen zich op zou moeten richten. De doelen betreffen drie domeinen:

- **Leren leren:** bijvoorbeeld taakaanpak, executieve functies, geheugen, dingen uit het hoofd leren, doorzetten.
- **Leren leven:** bijvoorbeeld praten over overtuigingen over jezelf, de omgeving, omgaan met hoogbegaafdheid, filosoferen, debatteren.
- **Leren denken:** bijvoorbeeld hogere-orde-denken⁸, creatief denken, werken met projecten, analytisch en kritisch denken.

Kenmerken verrijkingstof

Verrijking betekent niet 'meer van hetzelfde aanbieden'. Echt uitdagende opdrachten moeten tegemoetkomen aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Wij zorgen ervoor dat de verrijkingstof⁹ uitgaat van de volgende principes:

- **Metacognitie:**
Metacognitieve vaardigheden zijn de kennis en vaardigheden om het eigen denken, handelen en leren te organiseren, te sturen en te controleren. Het gaat dan om vaardigheden als doelen stellen, jezelf monitoren tijdens de uitvoering, systematisch werken en na afloop evalueren. Om goed te presteren, hebben hoogbegaafde leerlingen baat bij onderwijs dat aanzet tot het ontwikkelen (creëren), en het evalueren van ideeën (metacognitieve kennis). Met activiteiten die een beroep doen op metacognitieve vaardigheden, houden we leerlingen gemotiveerd, zetten we ze aan tot kritisch denken en zorgen we ervoor dat ze zelf het roer in handen nemen. De leer- en denkstrategieën van het 'hogere-orde-denken'¹⁰ sluiten goed aan bij het stimuleren van metacognitieve vaardigheden.
- **Complexiteit:**
Complex is niet hetzelfde als moeilijk. Complexe opdrachten vragen om een specifieke manier van denken, het hogere-orde-denken. Bij complex gaat het om opdrachten die de hersenen aansturen om kennis op te roepen vanuit verschillende velden en deze met elkaar te combineren en te vergelijken. De informatieverwerkingsprocessen verlopen bij hoogbegaafden sneller en beter dan gemiddeld¹¹. Hoogbegaafden ontwikkelen eigen leerstrategieën en weten deze goed toe te passen. Dankzij hun grote leerstappen kunnen zij beter dwarsverbanden tussen oude en nieuwe kennis leggen. Het brein van hoogbegaafden werkt efficiënter. Informatie wordt sneller en effectiever opgenomen. Dit alles maakt dat deze leerlingen informatie anders verwerken dan de gemiddeld intelligente kinderen, waardoor zij behoefte hebben aan complexiteit binnen de opdrachten¹².

⁸ Bloom, 1956

⁹ Schrover, 2015

¹⁰ Bloom, 1956

¹¹ Sousa, 2009

¹² Schrover, 2015



- **Creativiteit:**
Het vermogen om geleerde kennis op een nieuwe manier toe te passen in complexe situaties en verder te denken dan de bestaande ideeën is de creatieve intelligentie. Van belang is dat hoogbegaafde leerlingen een zekere mate van autonomie hierin ervaren. Daardoor leren ze zelf realistische keuzes te maken met betrekking tot de inhoud en uitvoering van de taak.
- **Intensiteit:**
Intensiteit heeft te maken met je betrokken voelen bij een onderwerp en de diepgang van een onderwerp aanvoelen. Dit betekent dat de waarneming van en de reactie op de omgeving en gebeurtenissen in het leven, anders, hevig en uitzonderlijk kunnen zijn. Hoogbegaafden gaan op een andere manier om met problemen, met vragen en soms ook met gevoelens. De intensiteit die hoogbegaafde leerlingen ervaren, heeft ook te maken met het 'zijnsluit'¹³ zoals beschreven door Tessa Kieboom. Zij geeft weer dat bij een hogere intelligente het bewustzijn van kinderen sterker is. Hoogbegaafde leerlingen van een bepaalde leeftijd komen daardoor tot inzichten en analyses die je niet op die leeftijd zou verwachten.

Ons aanbod in de plusklas

Ons aanbod in de plusklassen gaat verder dan de basisondersteuning op school voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Het aanbod in plusklassen bestaat uit activiteiten gericht op:

- **Ontwikkelen van de executieve functies:**
Executieve functies zijn de cognitieve processen die zowel het denken als het gedrag controleren. Leerlingen hebben deze vaardigheden nodig om complexe taken uit te kunnen voeren. Executieve functies bestaan bijvoorbeeld uit werkgeheugen, het vermogen om na te denken voor je iets doet (reactie-inhibitie), je aandacht erbij kunnen houden en het vermogen om te kunnen ordenen. Over het algemeen scoren hoogbegaafde leerlingen hoog op taken die een beroep doen op reactie-inhibitie en flexibiliteit en beschikken zij over zeer goede werkgeheugencapaciteiten. Voor een goede ontwikkeling van de executieve functies is het van belang dat leerlingen al op jonge leeftijd taken krijgen waarbij ze deze functies moeten inzetten. In het reguliere aanbod is hier vaak te weinig ruimte voor. Hier krijgen leerlingen onvoldoende complexe taken en opdrachten, waarbij ze hun executieve functies bewust in moeten zetten.
- **Persoonlijkheidsvorming:**
Door perfectionisme, hoog sensitiviteit, rechtvaardigheidsgevoel en een kritische instelling kunnen hoogbegaafde leerlingen een gevoel van 'anders zijn' ervaren. Dat kan zorgen voor een gevoel van eenzaamheid en heeft ook invloed op vriendschappen. Door contact met peers kunnen zij zich veilig en meer begrepen voelen.
- **Creatief denken:**

¹³ Kieboom, 2015

Een van de kenmerken van hoogbegaafdheid is creativiteit. In de reguliere leerstof worden de hogere-orde-denkvaardigheden te weinig aangesproken. Het gaat dan om vaardigheden zoals analyseren, evalueren en creëren. In de plusklas werken we met bredere vraagstukken en onderzoeksvragen die een beroep doen op de creativiteit van de leerlingen.

- **Samenwerken:**

Hoogbegaafde leerlingen hebben vaak creatieve ideeën. Soms zijn ze gewend dat hun idee gemakkelijk wordt overgenomen en uitgevoerd. Samenwerken vergt echter meer. Het gaat ook over goed kunnen luisteren naar andere leerlingen, inzicht hebben in je eigen kwaliteiten én die van anderen en die kwaliteiten effectief in kunnen zetten. En het gaat ook over komen tot een compromis op het moment dat er meningsverschillen ontstaan. In een reguliere groep is er vaak te weinig ruimte om deze vaardigheden te ontwikkelen.

- **Zelfstandig werken:**

Naast samenwerken is het ook van belang dat hoogbegaafde leerlingen zelfstandig aan een opdracht kunnen werken. Het gaat dan om complexe taken die een beroep doen op het creatieve denken en waarbij de leerlingen 'wringmomenten' ervaren. Zo leren ze doorzetten, plannen, met frustratie omgaan en leren ze hun motivatie te vinden en te behouden. Dit is ook een goede voorbereiding op het zelfstandig studeren, iets waarop juist deze leerlingen in het voortgezet onderwijs vaker vastlopen.

- **Eigenaarschap:**

Het is belangrijk dat we hoogbegaafde leerlingen betrokken houden bij ons onderwijs. Dat zij interesse hebben en houden in school en in het leren. We willen hen juist stimuleren een leven lang te leren. In de plusklas werken we met doelen en reflecteren we hierop. We voeren gesprekken met de leerling over het leren. Zo krijgen leerlingen meer zelfkennis en worden zij eigenaar van hun eigen leerproces.

Activiteiten in de plusklas

Het aanbod in de plusklas kan vanuit bovenstaande principes en uitgangspunten vormgegeven worden met verschillende activiteiten. Onderstaande lijst is zeker niet volledig, maar geeft een indruk van activiteiten die aan bod kunnen komen:

- Projecten
 - Onderzoeken leren
 - Ontwerpend leren
 - Opzoekend leren
 - Verhalend ontwerpen
- Complexe reken- en taalvraagstukken
- Vreemde talen
- Filosoferen
- Gezelschapsspellen
- Coöperatieve spelen
- Denksleutels



Transfer

De basis voor het leren in de plusklas is het maken van een transfer¹⁴ naar andere leersituaties. De vaardigheden en kennis die leerlingen opdoen in een plusklas moeten zij ook kunnen gebruiken in andere leersituaties, binnen en buiten de schoolse situatie. De vraag is dus: hoe kan de leerling dat wat hij leert in de plusklas toepassen in andere leersituaties? Dit doen we door leerlingen te leren hoe ze kennis kunnen verwerven en hoe ze flexibel en creatief gebruik kunnen maken van de geleerde vaardigheden, ook in andere leersituaties en bij andere problemen. Daarom wordt er in de plusklas gewerkt met kennisoverstijgende doelen.

Verbinding plusklas-eigen groep

Om de transfer te stimuleren is het van belang om te zorgen voor verbinding tussen de plusklas en de reguliere groep. We zorgen voor verbinding door:

- De leerlingen te laten werken in een portfoliomap. Deze map neemt het kind mee van de plusklas naar de reguliere groep. Hierin zitten de doelenbladen, de taken en opdrachten waar de leerlingen aan werken of gewerkt hebben. De leerlingen kunnen in hun reguliere groep werken aan de schoolopdracht die vanuit de plusklas wordt meegegeven. Op deze manier kan de leerkracht zien waar de leerling mee bezig is en de leerling kan in de eigen groep werken aan een verrijkingsopdracht uit de plusklas.
- De portfoliogesprekken waarin de leerling, met behulp van de map, aan ouders en school vertelt wat hij geleerd heeft en wat hij nog wil leren. Deze gesprekken vinden minimaal een keer per schooljaar plaats op de reguliere school. Leerling, ouders, leerkracht/ intern begeleider worden hiervoor uitgenodigd door de plusklasbegeleider.
- Een digitale leeromgeving waarin de taken, informatie (denk aan filmpjes en ander materiaal) en andere mededelingen staan, waardoor leerlingen ook in hun eigen groep en eventueel thuis digitaal aan opdrachten uit de plusklas kunnen werken.
- Plusklasbegeleiders in te zetten op de scholen. Zij coachen de leerkrachten en intern begeleiders in hun begeleiding van de hoogbegaafde leerlingen.

Organisatie

Zoals in het ondersteuningsplan beschreven, streven we naar een dekkend netwerk van plusklassen, zodat leerlingen in hun eigen gemeente/regio een plusklas kunnen bezoeken. SWV PO 30 06 wil besturen stimuleren om samen te werken op het gebied van formatie, gebruik van lokalen en inzet van financiële middelen, om zo te komen tot een dekkend netwerk.

¹⁴ Met transfer bedoelt men het gebruikmaken en het toepassen van kennis en vaardigheden die in een eerdere leersituatie zijn verworven.



De plusklassen zullen worden verdeeld in groepen voor leerlingen uit groep 4-5-6 en voor leerlingen uit groep 6-7-8. De leerlingen nemen een dagdeel per week (minimaal 3,5 uur) deel aan de plusklas. Om de leerlingen goed te kunnen begeleiden in hun onderwijsbehoeften en om ervoor te zorgen dat de groep groot genoeg is om van elkaar te kunnen leren, is de groepsgrootte minimaal 8 en maximaal 16 leerlingen.

De plusklasbegeleiders worden gefaciliteerd voor intervisiebijeenkomsten, waarin zij kunnen leren van elkaar, ervaringen kunnen uitwisselen en projecten samen kunnen voorbereiden.

Belangrijk om te weten

- Scholen blijven juridisch gezien verantwoordelijk voor het onderwijs dat aan hun leerlingen wordt geboden (zorgplicht). Zijn leerlingen uit de plusklas ziek, of willen ze verlof, dan moet dit met (de directeur van) de eigen school worden afgestemd.
- Een bevoegd leerkracht basisonderwijs begeleidt de plusklas. Deze leerkracht is opgeleid als specialist hoogbegaafdheid (of is in opleiding hiervoor).
- In verband met de doorgaande lijn in het aanbod worden leerlingen verplicht elke week naar de plusklas te komen. Scholen moeten hier rekening mee houden bij het plannen van bijvoorbeeld een studiedag of klassenuitje.
- School/ leerkracht tekent een contract waarin wordt afgesproken dat er tijd wordt ingepland in het rooster voor het werken aan, en de begeleiding van de opdrachten uit de plusklas. Ook komen de leerkrachten van deelnemende leerlingen naar de informatiebijeenkomst over de werkwijze van de plusklas.

Toelatingscriteria

Niet elke hoogbegaafde leerling komt in aanmerking voor de plusklas. We hebben criteria vastgesteld voor deelname aan een plusklas. Deze criteria gelden als uitgangspunt en worden in samenhang bekeken. De volgende criteria zijn bepaald:

- Gemeten intelligentie met een percentiel van 95%, onderzocht met verschillende onderzoeksinstrumenten zoals WISC-V.
- Cito-scores passend bij het potentieel (gemeten intelligentie). Hierbij moet worden opgemerkt dat leerlingen die onderpresteren niet laten zien wat zij kunnen. Deze zogenaamde onderduikende leerlingen¹⁵ kunnen door een afgestemd aanbod gemotiveerd worden om wel te gaan presteren. Ook leerlingen met een leer- of gedragsstoornis (bijvoorbeeld ADHD, dyslexie) zullen niet altijd hoge Cito-scores behalen. Zij kunnen wel profijt hebben van het aanbod in de plusklas.
- De onderwijsbehoeften van de leerling sluiten aan bij het aanbod van de plusklas. De school zal deze onderwijsbehoeften en hulpvraag formuleren bij de aanmelding.

¹⁵ Betts & Neihart, 2010

- De leerling behoort tot een van de volgende profielen van begaafdheid¹⁶: zelfsturend autonoom, aangepast succesvol, creatief uitdagend, onderduikend of twice-exceptional. Met behulp van deze profielen kan bepaald gedrag van hoogbegaafde leerlingen worden verklaard en van daaruit kan (opnieuw) gekeken worden naar de onderwijsbehoeften.

Aanmelding

Voor de aanmelding gelden de volgende afspraken:

- De school meldt de leerling aan.
- De volgende documenten worden aangeleverd:
 - aanmeldingsformulier met informatie over:
 - gedrag, leerhouding, executieve functies
 - voortraject (o.a. verrijking)
 - onderwijsbehoeften van de leerling
 - hulpvraag voor de plusklas
 - handelingsverlegenheid van de school
 - toestemmingsformulier van de ouders
 - samenvatting of verslag van de diagnostiek van de signalering
 - overzicht CITO-LOVS+

Een toelatingscommissie van de school of het schoolbestuur beoordeelt welke leerlingen toelaatbaar zijn in de plusklas.

Ambitie na 2023

Op de langere termijn, dus ook kijkend naar de periode na 2023, willen we de doelgroep voor de plusklas verbreden. Ook leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong vanaf groep 1, die behoefte hebben aan een verrijkingsaanbod dat in de eigen groep/school niet geboden kan worden, kunnen gebruikmaken van de plusklas. Met behulp van een signaleringsinstrument voor hoogbegaafdheid of met een observatielijst (zoals KIJK!) kan dit duidelijk worden. De begeleiding van deze leerlingen kan worden gedaan door een mobiel team dat naar de school toekomt. In het kader van vroege signalering en voorkomen van problemen kan dit een goede uitbreiding zijn van passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Vragen?

Wil je meer informatie over meer- en hoogbegaafdheid of heb je vragen? Neem dan contact op met het steunpunt HB van ons samenwerkingsverband. Ons mailadres is: hoogbegaafdheid@swvpo3006.nl.

¹⁶ Betts & Neihart 2010

Literatuurlijst

Betts, G., & Neihart, M. (2010). Revised Profiles of the Gifted. Verkregen van: <http://www.ingeniosus.net/archives/dr-george-betts-and-dr-maureen-neihart-share-revised-profiles-of-gifted> (Geraadpleegd op 10 maart 2020).

Bloom, B. S. (ed.), (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals – Handbook I: Cognitive Domain*. New York: McKay.

Doelen- en vaardighedenlijst (DVL), SLO (2010). Verkregen van: <https://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/hulpmiddel/259-doelen-en-vaardighedenlijst> (Geraadpleegd op 10 maart 2020).

Gerven, E. van (red.) (2009). *Handboek Hoogbegaafdheid*.

Hornstra, L., Van der Veen, I., Peetsma, T. (2017). Effects of full-time and part-time high ability programs on developments in students' achievement emotions. *HighAbility Studies, 2017. Vol. 28, NO 2, 199-224*.

Kieboom, T. (2015). *Hoogbegaafd. Als je kind (g)een Einstein is*. Uitgeverij Lannoo.

Koenderink, T. (2016). *De 7 uitdagingen. De 7 uitdagingen in het onderwijs aan cognitief getalenteerde leerlingen*. Uitgeverij: Novilo

Kuo, C., Maker, J., Su, F. & Chun, H. (2010). Identifying young gifted children and cultivating problem solving abilities and multiple intelligences. *Learning and Individual Differences, 20, 365-379*.

Mönks, F. & Ypenburg, I. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Alphen a/d Rijn: uitgeverij Samsom, 2^e druk.

Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Van Hell, J., Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Eindverslag van drie deelonderzoeken*. Radboud Universiteit Nijmegen.

www.onderwijsinspectie.nl (Geraadpleegd op 10-3-2020)

Renzulli, J.S. (1985). The three-ring conception of giftedness. A developmental model for creative productivity. In: Sternberg R.J. en Davidson J.E., *Conceptions of giftedness*, Cambridge, MA, Cambridge University Press.

Schrover, E. (2015). *Uitdagend onderwijs aan begaafde leerlingen, verrijkingstrajecten met effect*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.



Sousa, D.A. (2009). *How the gifted brain learns*. California: Corwin.

Verouden, J. (2017). Peergroeponderwijs. In Van Gerven, E. (red.), *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*. Uitg.: Leuker.nu